

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Матеріали

XI Міжрегіональної науково-методичної
інтернет-конференції

6–7 грудня

Харків — 2018

У виток медичної біології: до 160-річного ювілею від дня народження О. М. Нікольського — фундатора кафедри медичної біології ХНМУ

М'ясоєдов В. В., Тимчук Н. Ф., Садовниченко Ю. О.

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Олександр Михайлович Нікольський (1858–1942 рр.) — професор, академік Української академії наук — видатний учений-зоолог, перший завідувач кафедри біології Харківського медичного інституту, дослідник та педагог, народився у 1858 році. Він збагатив науку фауністичними та зоогеографічними відкриттями, які й на сьогодні, через понад 70 років після його смерті, не втратили своєї актуальності та важливості.

Протягом життя О. М. Нікольський відкрив та описав 74 нових види тварин, в тому числі ящірок — 34, змій — 11, черепах — 1, земноводних — 10, риб — 17, ссавців — 1. Ним було встановлено 25 нових підвидів ящірок, змій та земноводних. На його честь названо 10 нових видів тварин. Фауністичні та зоогеографічні дослідження вченого проводилися не тільки на територіях України та Росії, але й Середньої Азії, Японії, Китаю, Індії, Цейлону та Ірану. Його ім'ям названо кілька географічних об'єктів.

О.М. Нікольський є автором 83 наукових робіт, 21 науково-популярних книг та підручників, величезної кількості науково-популярних статей у журналах, багатьох перекладів, редактором декількох наукових збірників.

Закінчивши з відзнакою природничий факультет елітарного Санкт-Петербурзького університету (1878–1881 рр.), О.М. Нікольський брав участь у численних наукових експедиціях та відрядженнях з вивчення фауни різних регіонів, а також працював у Зоологічному музеї Академії наук у Санкт-Петербурзі, де створив відділи риб, плазунів та амфібій. У 1903 році він переїхав до Харкова, був обраний ординарним професором кафедри зоології хребетних Харківського університету, тобто фактично завідувачем цієї кафедри. Досвід, набутий при організації Зоологічного музею в Санкт-Петербурзі, був успішно використаний ним при створенні аналогічного музею у Харкові (нині — Музей природи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна), який за фондами був третім у імперії.

З ініціативи О. М. Нікольського до програми навчання у профільних вищих навчальних закладах було введено курс нової дисципліни «Зоогеографія».

З переїздом до Харкова розпочався новий, найяскравіший та найрезультативніший період у житті вченого: організовано навчальну

та науково-дослідницьку діяльність кафедри, написані найвагоміші, фундаментальні наукові праці. Особливо слід відзначити, що О. М. Нікольський був піонером медико-біологічної освіти не тільки Харкова, але й України. У період реорганізації наукових та освітніх закладів з ініціативи Харківського медичного товариства було створено Харківський медичний жіночий інститут. А у 1920 р. від Харківського університету відокремився медичний факультет. Цей факультет було об'єднано з Жіночим медичним інститутом та утворено медичну академію, яка в 1921 р. реорганізується у Харківський медичний інститут і у 1926 р. в ньому вперше організовано кафедру біології. Першим її завідувачем став О. М. Нікольський, який тривалий час, майже до 40-х років XX ст. читав лекції як у Харківському університеті, так і у Медичному інституті. Його наукові праці, які багато років перевидавалися (наприклад, «Медична зоологія» — 6 разів), широко використовувалися при розробці навчальних програм, лекцій та практичних занять з біології його колегами та послідовниками В. Л. Паулі, В. Я. Рубашкіним та Є. О. Фінкельштейном.

Життєвий шлях академіка О. М. Нікольського перервався 8 грудня 1942 р. у Харкові. Усе його життя є прикладом відданості науці, освіті, прагнення до пізнання нового. Найбільш плідний період його життя пройшов на Україні, тому українська наукова біологічна та медична спільнота з повагою шанує пам'ять цього видатного вченого.